

Ännu en gång i Akademifrågan.

Den förberedande komitténs betänkande.

Vid akademikommitténs senaste möte framlades det betänkande, som av en särskild beredningskommitté utarbetats för gestaltningen av den blivande högskolan. Betänkandet gick ut på att Åbo Akademi skulle begynna sin verksamhet med en filosofisk fakultet fördelad på tre sektioner, en humanistisk, en matematisk-fysisk och en statsvetenskaplig. Av referatet från mötet framgick att, ehuru betänkandet i vissa avseenden rätt skarpt nagelfors och förslaget icke skulle anses definitivt antaget, det borde kunna utgöra en god grund för vidare utveckling.

Diskussionen i akademifrågan torde sålunda icke få anses avslutad, men väl har den kommit i ett nytt skede, i det att numera en bas föreligger, på vilken ett vidare tankeutbyte kan fortgå. Om denna min uppfattning är riktig, må det tillåtas en för saken intresserad att bidra med ett inlägg i denna för vår ort, för vår svenska stam och för hela vårt land så betydelsefulla fråga. Beredningskommitténs betänkande visar sig vara en sammanjämkning av de olika meningar, som i den tidigare dryftningen bröto sig mot varandra. Häri ligger dess svaghet, men kanske även en viss styrka i det att därigenom ingen meningsgrupp blivit stött

för huvudet. Svagheten består, såsom vid mötet framhölls, i att man fått litet av varje men ingenting helt: man har genom att kompromissa gått miste om enhetligheten. Det hade varit önskvärt att i den första anläggningen få en viss koncentration, men i det föreliggande förslaget har man icke lyckats ernå en sådan. Betydelsen av koncentration för undvikande av ensidighet i den framtida utvecklingen, har jag tidigare i detta blad försökt framhålla. I mina uppsatser i detta ämne hade jag drivit denna koncentration till sin spets och därigenom kommit till matematik, filosofi och biologi som en grund, på vilken man kunde tänka sig högskolan uppbyggd*) allt fortfarande i huvudsak vidhållande denna min uppfattning, vill jag försöka om icke en tillämpning av denna tankegång kunde giva den nu lagda grunden en större enhetlighet, stadga och fasthet.

Innan jag gör det vill jag underkas-

*) Här vill jag begagna mig av tillfället att fritaga mig från misstanken att med mitt skema ha velat uppställa ett vetenskapernas system. Detta var ingalunda min avsikt, utan endast att betona, det dessa tre ämnen icke få saknas i grundplanen, och att man kan tänka sig en mångsidig utveckling utan att till en början i planen upptaga de exakta naturvetenskaperna, men svärliken med utelämnande av de biologiska.

ta det nu föreliggande förslaget en kritik och söka utfinna orsakerna till den bristande enhetligheten.

I fråga om den humanistiska sektionen är icke mycket att säga. En sådan sektion företrädd av ämnena: svenska språket, Nordisk historia, svenska litteraturens historia och filosofi borde väl motsvara berättigade anspråk och erbjuda möjlighet till utveckling i framtiden.

Däremot kunna allvarsamma betänkligheter göras mot den plan komitén tänkt sig för den matematisk-fysiska sektionen. Den är tydligen tänkt främst — man vore frestad att säga uteslutande — med tanke på en blivande teknisk högskola. Det kan med skäl ifrågasättas om det varit lyckligt att sammankoppla planen på en teknisk högskola med akademiplanen och om det icke varit förmånligare för vardera att de till en viss grad åtminstone hållits i sär, men måhända blir jag i tillfälle att framdeles beröra denna fråga. Redan ämnesvalet: fysik, kemi, matematik samt geologi och mineralogi ge stöd åt min misstanke. Det avsiktliga uteslutandet av de biologiska vetenskaperna kan icke bero på annat än att man velat framhäva denna sektions betydelse såsom grund för framtida högre teknisk undervisning, ty i och för sig såsom naturvetenskap betraktade äro de biologiska vetenskaperna av lika stor om icke av större betydelse än de exakta. Men låtom oss beakta de praktiska omständigheterna och bland dem främst den, som alldeles särskilt tyckes varit bestämmande för komitén, nämligen omsorgen om att högskolan måtte få ett så stort antal studenter som möjligt. I motiveringen framhålles en hel rad möjligheter för en kandidat

med ämneskombinationen matematik, fysik, kemi, mineralogi och geologi, men man får ingen uppfattning huru gouterad denna ämneskombination är bland de studerande. Det hade varit av intresse att få upplysning om huru många kandidater vid Helsingfors universitet valt dessa ämnen i sin examen. Så länge denna utredning icke presterats, måste man ställa sig tveksam huruvida sektionen kan räkna med tillräckligt antal alumnier. En talrik grupp av studerande äro till en början åtminstone avskurna från möjligheten att i Åbo idka studier nämligen blivande medicinare. Redan av rent praktiska skäl borde därför de biologiska disciplinerna vara med från första början, men teoretiska motiv tala lika avgjort för att ett utelämnande av dem kunde innebära en fara för högskolans framtida utveckling och i varje fall utan den enhetlighet och fasthet i grundplanen svårigen kan ernås. Den föreslagna planen skapar ett alldeles onödigt stort svalg mellan den humanistiska och den matematisk-fysiska sektionen. Den senare blir fullkomligt fristående utan något samband med vare sig den humanistiska eller statsvetenskapliga sektionen. Tecken tyda dock på ett närmande mellan de humanistiska och de naturvetenskapliga disciplinerna enkammerligen de biologiska och man kan redan nu i en del fall spåra en strävan hos humanister att söka sig fram till biologisk grund. För att anföra exempel, har Yrjö Hirns högt uppskattade vetenskapliga verksamhet till stor del gått i denna riktning, och vissa strömningar inom den moderna psykologien, ännu tillsvidare vis-

serligen knappast omfattade av andra än psykoterapeuter, peka tydligt på samma strävan. Å andra sidan komma en del teoretiserande biologer genom kunskapskritiska och utvecklingsteoretiska analyser in på filosofins gebit. Det torde icke vara oberättigat att uttala en förmodan att dylika tendenser i framtiden komma att tillväxa i styrka. Måhända kunna de tydas såsom förbud till mäktiga syntetiska rörelser inom vetenskapen, varom så mycket i vår tid varslar.

På grund av det ovan anförda synes det mig nödvändigt att de biologiska vetenskaperna genast från början komma med i planen. Komitén har i en framtid tänkt sig dessa vetenskaper representerade av botanik och zoologi, men man kunde även tänka sig dem företrädda genom en professur i allmän biologi. På så sätt sluppe man med en lärostol i stället för två och finge samtidigt ett vidare område av det biologiska forskningsfältet representerat. Då vi på detta gebit ha en inhemsk dugande förmåga, som speciellt behärskar ärfvlighetsläran — det centrala i modern biologisk forskning —, behövde icke personfrågan vålla bryderi. En synpunkt till, kanske icke utan betydelse, ville jag framhålla såsom stöd för förslaget om en professur i allmän biologi. Redan före kriget ha rasbiologiska och rashygieniska spørsmål tilldragit sig stor uppmärksamhet och även under kriget ha de åtminstone i Tyskland dryftats som brännande frågor. Det kan med stor sannolikhet antagas att efter kriget studiet av dessa ämnen kommer att taga ett alldeles annat uppsving. Om då en målsman för dessa discipliner

helt och hållet saknas, löper den unga högskolan risken att redan från första början bli efter sin tid genom att stå på sidan om betydelsefulla kulturströmningar.

Endast genom de biologiska vetenskaperna kan kontakt ernås mellan denna och den statsvetenskapliga sektionen, ty de exakta naturvetenskaperna ha intet direkt samband med samhällsvetenskap. Men den föreslagna anläggningen av den senare på ensidigt humanistisk-juridisk bas kommer likväl i alla fall att omöjliggöra varje samband mellan de båda sektionerna. De av komitén föreslagna ämnena i den statsvetenskapliga sektionen äro: nationalekonomi och statistik, statskunskap och finanslära samt förvaltningsrätt. Jag kan icke underlåta att uttala mina tvivelsmål, huruvida en sådan anläggning av sektionen är lycklig för den framtida utvecklingen.

Den principiella invändningen kan nämligen göras att stat och samhälle dock äro något mera än rena begreppsabstraktioner, de äro livsföreteelser, som lyda visserligen ännu långt ifrån utforskade lagar, och därför måste även vetenskaper, som behandla samhällsfrågor, om de skola bli något annat än ett torrt och ofruktbart begrepps-skematiserande, vila på såväl humanistisk som naturvetenskaplig grund. Hela denna sektions anläggning förefaller, med förlov sagt att vara mindre väl genomtänkt. Detta något stränga omdöme berättigas av det magra resultatet i fråga om utvecklingen av densamma. Geografin kommer här såsom ett mål apropos utan något samband med de andra ämnena, mera samband kan man då finna mellan dessa

och det andra föreslagna ämnet: rättshistoria. Men nu blir man tveksam, då man märker att en sådan utveckling leder raka vägen till juridiken och det har man dock icke velat. Det tyckes mig likväld som en på detta sätt tänkt anläggning med logisk nödvändighet måste leda till en juridisk fakultet. Det är svårt att förstå varför sociologien alls icke blivit ihågkommen i komiténs förslag. En statsvetenskaplig sektion utan samhällslära ter sig åtminstone för undertecknad helt besynnerlig och jag torde nog icke vara ensam om denna uppfattning. Det kan väl icke heller vara meningen att professorn i filosofi skall företräda denna disciplin då man icke ens velat bestämma sig för om det är praktisk eller teoretisk filosofi, som lärostolen gäller. Om så likväld vore fallet och man tänkt besätta professuren i filosofi med en sociolog blir den egentliga filosofin isynnerhet den teoretiska rätt styvmoderligt behandlad. Det vore väl av flere skäl tidsenligare att placera sociologien inom ramen av den statsvetenskapliga sektionen.

Totalintrycket av den statsvetenskapliga sektionen enligt förslaget blir sålunda svagt och att den knappast är utvecklingsmöjlig åt annat håll än det juridiska. Mera tilltalande synes mig då det av märket K. nyligen i detta blad framlagda vara. Helt och hållet fritagande mig från all samstämmighet med honom i övrigt och isynnerhet i fråga om filosofins betydelse, tyckes det mig som han vid hävdandet av de sociala och ekonomiska vetenskapernas betydelse haft en klarare blick för nutidens och framtidens krav än det som kommer till synes i komiténs förslag.

Ehuru jag här underkastat komitébetänkandet en kanske i mångens tycke skarp kritik, är jag villig att erkänna att frågan om Åbo akademis gestaltning genom planen med de tre sektionerna tagit ett stort och betydelsefullt steg framåt.

I en följande uppsats vill jag försöka om det icke kunde lyckas att med små förändringar i de skilda sektionernas sammansättning få planen något mera enhetlig.

Huru ernå en större koncentration i planen?

När jag går att försöka visa vägen till en större enhetlighet i den nu föreliggande planen för högskolans gestaltning, är det endast de av mig kritiserade matematisk-fysiska och statsvetenskapliga sektionerna, som tarva en förändring. Den humanistiska skulle jag av flere skäl icke vilja se förändrad. Att utbyta nordisk mot allmän historia, såsom vid akademikomiténs möte av någon talare föreslagit synes mig mindre väl betänkt redan av det skäl, att det är nödvändigt att här äga en person, som kan tillvarata och ordna det rika historiska material, som finnes gömt i härvarande arkiv, och vilket lätt kunde gå förlorat, ifall denna vetenskap företräddes av en allmän historiker, som tilläventyrs hade sina intressen på helt annat håll. Komitén har velat fasthålla filosofin som helhet, utan uppdelning å en praktisk och en teoretisk del. Detta kan nog erbjuda vissa fördelar, men endast under den förutsättning att lärostolen icke beklädes med en person specialiserad på något område därav som redan nu eller i en snar framtid måste utbrytas såsom en

särskild vetenskap. Sålunda fruktar jag att dess ställning såsom disciplin i den humanistiska sektionen kunde bli rent illusorisk, om till professuren utsåges t. ex. en sociolog.

Vad sedan den matematisk-fysiska sektionen beträffar (här ville jag hemställa huruvida icke den föråldrade benämningen fysisk-matematiska eller matematisk-fysiska enligt komiténs nomination kunde utbytas mot den i Sverige använda matematiskt-naturvetenskapliga) har jag i min kritik av densamma framhållit, att den förnämsta bristen består i negligandet av de biologiska vetenskaperna; och denna åsikt har jag motiverat främst därmed, att dessa vetenskaper skulle utgöra den behövlige förbindelselänken mellan den humanistiska å ena och den statsvetenskapliga sektionen å andra sidan, givande nya uppslag och impulser åt vardera hållet. Man kunde då tänka sig lärostolen i geologi och mineralogi, vars behövlighet i grundplanen även på akademikomiténs möte ifrågasatts, ersatt av en professur i allmän biologi. För att bereda blivande medicinare tillfälle att i Åbo åtminstone delvis undagöra sina studier för medicofilexamen kunde till hans biträde ställas tvenne assistenter, en i zoologi och en i botanik. Detta kunde tyckas vara en rätt obetydlig förändring i den föreslagna planen, och dock ger den hela sektionen en helt ny karaktär. Merkostnaden bleve i huvudsak endast avlöningen för de båda assistenterna — ty laboratoriet behövde väl icke draga så synnerliga kostnader — och betäcktes åtminstone delvis med den summa man tänkt anslå för minerallekabinettet och andra för

den geologiska undervisningen nödvändiga inrättningar.

Även i fråga om den statsvetenskapliga sektionen vågar jag föreslå en namnförändring nämligen: den samhällsvetenskapliga. Begreppet är mera omfattande och kan inom sig i en framtid rymma t. ex. etnologi och möjligen antropologi, som knappast försvara sin plats i en statsvetenskaplig sektion. Namnet skulle på samma gång betona att samhällsvetenskap, sociologi, vore det centrala ämnet i densamma. Utom detta ville jag föreslå ämnena nationalekonomi och geografi. På så sätt skulle ämnesantalet bli detsamma, som i den av kommittén föreslagna sektionen och kostnaderna sålunda icke heller större, men utvecklingsmöjligheterna rikare. Sociologins betydelse för en samhällsvetenskaplig sektion torde väl knappast behöva framhållas. Man måste tvärtom fråga sig huru en sådan är tänkbar utan den vetenskap, som har till uppgift att utreda samhällets uppkomst och byggnad samt lagarna för deras utveckling. Upptagandet av nationalekonomi och statistik fordrar icke heller någon motivering, då en professur i dessa ämnen redan är upptagen i komiténs förslag. Geografin finnes ju även där, ehuru tänkt såsom i framtiden tillkommande. Emellertid synes mig detta ämne vara av en så eminent betydelse för just den grupp av personer, för vilken sektionen är avsedd, att det borde komma med från första början. En samhällsvetenskaplig sektion efter denna plan skulle redan från början bjuda sina alumner mera än den av komitén föreslagna. Det förefaller mig åtminstone såsom en person, vilken avlagt

lärdomsprov i de av mig föreslagna ämnena, skulle vunnit vidare vyer och en mer omfattande allmän bildning än den, som avlagt prov i ämnena enligt kommitténs program. Och här bör genom den, isynnerhet om de kombinerats med nordisk historia och filosofi (här torde filosofins historia speciellt vara på sin plats), skaffat sig en rätt gedigen underbyggnad för självstudier.

Vad den vidare utvecklingen av en på detta sätt anlagd samhällsvetenskaplig sektion beträffar kunna de övriga av kommittén föreslagna ämnena, statskunskap och finanslära samt förvaltningsrätt, komma i fråga jämte andra ekonomiska ämnen, men å andra sidan har man möjlighet att genom etnologi och antropologi få en anslutning till biologien.

Genom de knappast väsentliga förändringar i den nu utkastade planen till akademins gestaltning jag här föreslagit ernås sålunda en större koncentration och borde just på denna grund även utvecklingsmöjligheterna åt olika håll bliva större.

Åbo akademi och en teknisk högskola.

Frågan om Åbo akademi och dess ställning till en tilltänkt teknisk högskola med svenskt undervisningspråk kunde helt visst förtjäna en särskild utredning. Förhållandet dem emellan ter sig väsentligt olika allt eftersom det skärskådas från ideell eller praktisk synvinkel, och det är kanske vanskligt nog att göra de båda sidorna full rättvisa. Det är icke heller min mening att här försöka döma mellan dem, utan jag inskränker mig till att lägga fram en syn-

punkt, som tyckts mig just i detta nu vara värd att beaktas.

De båda planerna ha redan från början till den grad sammanblandats att personer funnits som föreställt sig Åbo akademis framtida utveckling såsom enbart teknisk. Att dock en rätt allmänt uppburen opinion förefunnits, som tänkt sig denna i helt annan riktning visade de talrika uttalandena i den tidigare dryftningen till förmån för en högskola på allmän grund och särskilt till förmån för de humanistiska ämnena. Komiténs kompromissförslag får väl i huvudsak anses såsom ett någorlunda adekvat uttryck för de olika meningriktningar, som kommit i dagen.

Om alltså i och med detta betänkande den allmänna grunden är säkerställd och alla tankar på att av Åbo akademi skapa en enbart teknisk högskola fått förfalla, måste dock planen på en blivande svensk teknisk högskola anses icke blott berättigad utan rent av trängande. Otvivelaktigt ha vi här ett kulturbehov, som måste tillgodoses och det i en icke alltför avlägsen framtid. Nu blir då frågan om dessa båda planer skola förenas till en eller om de skola hållas åtskiljs. Huru man än vill besvara denna fråga torde det dock få anses rätt och tillbörligt att ingendera får göra intrång på den andras utveckling, utan att vardera planen må få evolveras fritt och otvunget. Denna som det tyckes naturliga och med billighet överensstämmande synpunkt har dock icke tillräckligt beaktats, och tillsvidare är det akademiplanen såsom den tidigare framfödda som haft kännning av detta tvång, men det är icke alldeles otänkbart att i en framtid den tekniska

högskolan kan komma i samma predikament, om de båda planerna hållas så intimt sammankopplade, som hittills varit fallet. Det förefaller mig därför som vardera planen blott skulle vinna på att de till en viss grad hölles i sär. Detta utesluter icke en samverkan dem emellan i framtiden, och varför icke en så långt gående samverkan att de båda institutionerna skulle sammansmälta till en; men i detta nu är det av rent praktiska skäl nyttigare om de betraktas som två skilda planer. Kunde man icke från det tekniska hållet besluta, att den blivande högskolan in-

rättades i Åbo och att handräckning skulle begäras från Akademien och vice versa från akademihållet besluta att den tekniska högskoleplanens önskningsmål skulle tillmötesgå i den mån högskolans tillgångar och omsorgen om dess egen utveckling det medgäve? Jag förmodar att i frågans nuvarande skede linjerna på detta sätt bleve klarare och en otvungen utveckling skulle garanteras, på samma gång båda planerna endast vunne i styrka genom att endräktigt samarbeta för idéella och praktiska mål.